

Развитие и иновации в сектора на плащанията и сетълмента на ценни книжа

Петър Чобанов
Член на УС на БНБ
Подуправител на БНБ
ръководител управление „Банково“

През последните години в България се наблюдава доста позитивно развитие както в сферата на плащанията, така и при сетълмента на ценни книжа. Това развитие е методично и целенасочено, като е породено от една страна от технологичните иновации в сферата на плащанията и променящите се нужди на потребителите, а от друга – от еволюцията на регулаторните изисквания и стандарти. Подготовката за въвеждане на еврото в страната играе ролята на катализатор за ускоряване на процесите по обновяване и развитие на платежните и сетълмент системи в България.

През тази година Българската народна банка (БНБ), банките, “БОРИКА” АД и “Централен депозитар” АД могат да се похвалят с добър отборен резултат - редица постижения по отношение на проектите, свързани с подготовката за влизането на страната в еврозоната. На първо място трябва да споменем миграцията към новата консолидирана платформа за TARGET услуги на Евросистемата, която БНБ осъществи през м. март тази година заедно с банковата общност в България, “БОРИКА” АД и “Централен депозитар” АД. Тази миграция представлява завършек на мащабен проект по консолидация на съществуващите преди това платежна система TARGET2 и платформа за сетълмент на ценни книжа TARGET2-Securities, който се подготвяше в продължение на няколко години и в който участваха всички страни, опериращи национални системни компоненти в TARGET2. Новата консолидирана платформа TARGET се превърна в стабилна основа на финансово-пазарната инфраструктура на еврозоната и дава достъп едновременно до няколко услуги. Първата е услугата за извършване на паричен сетълмент в евро в реално време, предоставяна от платежната система T2 (заменяща TARGET2), която се състои от система за брутен сетълмент в реално време (RTGS) и централизиран инструмент за управление на ликвидността. Втората услуга е за сетълмент на ценни книжа в евро, която се предоставя от TARGET2-Securities (T2S), която предлага общоевропейски сетълмент – паричен и на ценни книжа, с пари в централна банка. Третата услуга в TARGET е TIPS (TARGET Instant Payment Settlement), която осигурява достъп до незабавни плащания в евро. Стартирането на консолидираната платформа TARGET позволи да се обновят съществуващите системи и услуги на Евросистемата, чрез въвеждането на актуални технологии и стандарти, като SWIFT съобщения

по стандарт ISO 20022 XML, хармонизиран интерфейс за достъп и общи компоненти за отделните TARGET услуги.

На второ място идва проектът за миграция на бюджетните плащания към стандартите на Единната зона за плащания в евро (SEPA), който бе финализиран съвсем наскоро – в началото на м. октомври тази година. Този проект е от съществено значение за подготовката за въвеждане на еврото в страната и бе реализиран съвместно от “БОРИКА” АД, БНБ и Министерство на финансите, като работата по него започна още през пролетта на 2022 г. Основната цел е прилагане на SEPA стандартите по отношение на изпълнението и обработката на бюджетните плащания в левове в страната, което в крайна сметка доведе до цялостно оптимизиране и ускоряване на процеса на банково обслужване на бюджета. По този начин можем да сметем, че миграцията на всички категории клиентски кредитни преводи в левове към SEPA стандартите вече е приключила успешно, имайки предвид реализираният в началото на миналата година проект за миграция на небюджетните клиентски кредитни преводи в левове към стандартите на Единната зона за плащания в евро. В резултат на това клиентските кредитни преводи в левове вече могат да се изпълняват значително по-бързо, като отпадна и ограничението за размера на преводите, обработвани през платежната система БИСЕРА6, в съответствие с изискванията на SEPA.

На следващо място следва да отбележим и развитието при незабавните кредитни преводи в левове, които стартираха преди почти две години. Днес, вече отчитаме, че чрез услугата Blink на “БОРИКА” АД над 90% от клиентските платежни сметки в страната са достижими за незабавни плащания в левове, които се изпълняват в рамките на 10 секунди, 24 часа в денонощието, 365 дни в годината. На тази основа занапред, се очаква да бъдат внедрени редица иновации, според нуждите на клиентите, като P2P преводи по мобилен номер и разплащания с търговци.

През м. септември тази година финализирахме проектите за присъединяване на Депозитаря на ДЦК в БНБ и “Централен депозитар” АД към платформата за сетълмент на ценни книжа TARGET2-Securities. На 11 септември 2023 г. нашите депозитари мигрираха в реалната среда на T2S заедно с още три депозитари от други европейски държави. Миграцията на българските депозитари към T2S е кулминацията на съвместната работа между БНБ, “Централен депозитар” АД и Евросистемата, започнала още през 2021 г. Към момента депозитари от 23 европейски страни използват T2S, като участието в платформата вече допринася за по-добрата достъпност на българските ценни книжа за инвеститорите от Европейския съюз.

Сериозен напредък регистрира и проектът за присъединяване на оперираната от “БОРИКА” АД платежна система BISERA7-EUR към услугата на Евросистемата за сетълмент на незабавни преводи в евро TIPS, с което ще се осигури възможност за банките в страната да предлагат и незабавни преводи в евро. Проектът за присъединяване към TIPS може да се разглежда като надграждане на незабавните плащания в левове. В допълнение, с този проект ще се осигури инфраструктурна готовност в

контекста на очакваните промени в Регламент 260/2012 за SEPA¹, според които доставчици на платежни услуги, които изпълняват клиентски кредитни преводи в евро, ще трябва да могат да извършват и незабавни кредитни преводи в евро.

Българската народна банка и “БОРИКА” АД продължават да работят ефективно за осигуряване на пълна достижимост за изпълнение на клиентски SEPA кредитни преводи в евро в Единната зона за плащания в евро, като това е един от основните акценти на взаимното сътрудничество. Така в следващите месеци ще се осигури пълна достижимост при изпълнение на кредитни преводи в евро до над 4800 доставчици на платежни услуги във всички страни от SEPA зоната, при прилагане на предплатен модел с непрекъснат сетълмент, с което ще се намали и времето за извършване на кредитните преводи в евро. С други думи, ще можем да заявим, че по отношение на кредитните преводи, ефективно ще влезем в еврозоната по-рано от индикативната дата 1 януари 2025 г.

Развитие предстои и по отношение на регулациите, засягащи платежните услуги в Европейския съюз и в частност в България. Нека си припомним, че наред с много други регулации от съществено значение за сектора, чрез Втората директива за платежните услуги (Директива 2015/2366, PSD2), бе регламентирано например “отвореното банкиране” (open banking) – превърнало се в ежедневие за все повече потребители и бизнес-клиенти. Това постави една добра основа за бурно развитие на нови бизнес модели, услуги и решения. Понастоящем PSD2 е изцяло интегрирана както в надзорната, така и в бизнес практиката в България. На основата на PSD2, през м. юни тази година бе предложено и ново европейско законодателство в областта на плащанията – предложението за нова директива PSD3 (Payment Services Directive 3) и регламент PSR (Payment Services Regulation). Предложението за PSD3 в голяма степен е базирано на съответните текстове от PSD2 и Директивата за електронните пари (Директива 2009/110/ЕО) по отношение на изискванията за лицензиране и надзор. По този начин PSD3 ще надгражда и прецизира разпоредбите относно лицензирането и надзора на платежните институции. Важен аспект в предложението за PSD3 е и предвиденото изменение на Директивата за окончателността на сетълмента в платежните системи и в системите за сетълмент на ценни книжа, с оглед предоставяне на директен достъп на небанковите доставчици на платежни услуги до всички платежни системи в Европейския съюз.

Чрез предложението за PSR се регламентирант основни права и задължения при предоставянето на платежни услуги в Европейския съюз, сред които правила за изпълнение на платежни операции, отговорност при неразрешени платежни операции и неточно изпълнени платежни операции, отворено банкиране, изисквания за прозрачност и изисквания към сигурността на платежните операции. Някои ключови промени, които

¹ Регламент (ЕС) № 260/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 14 март 2012 година за определяне на технически и бизнес изисквания за кредитни преводи и директни дебити в евро и за изменение на Регламент (ЕО) № 924/2009

се предлагат с PSR са въвеждането на специален интерфейс за достъп до платежни сметки чрез отворено банкиране, както и на възможност за потребителите да управляват дадените от тях разрешения за достъп до техни финансови данни чрез т. нар. “табло за управление” (dashboard). Предвидено е още задължение на доставчиците на платежни услуги да извършват допълнителна проверка за съответствие между получателя на кредитен превод и номера на сметката, посочени от наредителя, което ще повиши допълнително сигурността на дигиталните плащания.

Сред предложенията за надграждащи регулации се откроява и предложението за Регламент относно рамката за достъп до финансови данни (Financial Data Access framework, FIDA). Това подчертава достигането на по-голяма зрялост на пазара, като реално тази нормативна рамка цели да надгради съществуващата уредба на отвореното банкиране. Това допълващо законодателство ще засегне ефективното управление на данните в цялата финансова система като интегрира информацията за всички финансови продукти, така че да могат да се ползват от трети страни за улеснение на потребителите и оптимално посрещане на техните нужди.

Без съмнение, днешното развитие на платежния пазар у нас и в Европа е движено и вдъхновено от новите технологии и подпомагано от европейските регулации, които създават благоприятна среда за конкуренция и иновации в полза на потребителите, най-вече чрез еволюцията на дигиталните решения. Мерките, свързани с въвеждане на еврото, подпомагат бързата и ефективна интеграция на финансово-пазарните инфраструктури у нас с тези в еврозоната. В технически план вече отчитаме благоприятното въздействие на посочените по-горе проекти за развитие на платежната и сетълмент инфраструктура в страната върху оптимизиране на платежния процес и подобряване на условията за банкиране у нас. В резултат от положените усилия, които вече споменахме, се надяваме през следващата година да финализираме успешно всички останали проекти, свързани с приемането на еврото в Република България.

